

Mətanət Hüseynova
Bakı Dövlət Universiteti

TELEVİZYİA SOSIAL İNKİŞAF PROSESİNDƏ CƏMIYYƏTİN MAARİFLƏNDİRİLMƏSİNİN ƏSAS AMİLİ KİMİ

Açar sözlər: *televiziya, sosial inkişaf, cəmiyyət, kütləvi informasiya vasitələri, informasiya*

Keywords: *television, social development, society, mass media, information*

Ключевые слова: *телевидение, социальное развитие, общество, СМИ, информация*

Yaşadığımız 21-ci əsrdə sürətlə inkişaf edən və rəqəmsal texnologiyalara əsaslanmaqla yeni informasiya və kommunikasiya mühitində öz təsdiqini tapan elmi-texniki tərəqqi cəmiyyət həyatının bütün sahələrinə təsir göstərməklə, xüsusilə kütləvi informasiya vasitələrində geniş şəkildə öz əksini tapır. Cəmiyyətdə baş verən müxtəlif sosial, iqtisadi məsələlərin işıqlandırılmasında isə əsas yeri KİV tutur. Bu baxımdan mətbuat, radio və televiziyanın cəmiyyət həyatında artan kəskin rolunu onların sürətli inkişafı, kütləvi informasiya vasitələrinin geniş yayılması və əlçatanlığı şərtləndirir. Televiziya isə özünün vizuallıq və audiovizuallıq xüsusiyyəti ilə ən qısa müddətdə çox uzaq məsafələrə çatmağa, hər hansı bir ictimai mühitə girməyə qadirdir. [3, s. 33]

Media bazarının keyfiyyət xüsusiyyətləri KİV-in inkişafı, yaxınlaşma və inteqrasiya proseslərinə əsasən dəyişir. Yalnız informasiya məhsulunun yayılmasına dair yanaşmalarla deyil, həm də müasir tarixi prosesi anlamaq üçün yaradıcılığa xüsusi tələblər qoyulması KİV-in konseptual, strateji və təşkilati strukturunda müəyyən dəyişikliklər edilməsini yeni yaşayış obyektiv zərurətə çevirir.

Kütləvi informasiya vasitələri insanların şüuruna təsir göstərməyi bacaran çox güclü bir qüvvədir. Bu, xüsusilə elektron media vasitələrində daha aydın nəzərə çarpır. Texniki imkanlar genişləndikcə onların rolu daha da artır. İnsanların duyğu və şüuruna emosional təsir baxımından hələ də elektron kütləvi informasiya vasitələri əvəzolunmazlıq xüsusiyyətlərini qoruyur və ona görə də ən böyük auditoriyaya sahibdirlər. KİV-də, xüsusilə də televiziya səmərəliliyin artırılması məsələləri yaradıcılıq prosesinin təşkili, eyni zamanda, cəmiyyət həyatının əsas məqamlarına toxunmaqla bağlıdır [1].

Inteqrasiya prosesləri və texnoloji yeniliklər institusional sistem kimi fəaliyyət göstərən, infrastrukturun sürətli şəkildə reallaşdırılmasına imkan yaradan, yeni biznes modellərin dizaynı üçün nəzərdə tutulan, orijinal ekran məhsulunun yaradılmasına yeni yaradıcı yanaşmaların tətbiqini aktivləşdirən, cəmiyyətin tələblərinə cavab verən teleyayımı stimullaşdırır.

Teleyayım sahəsində mühüm rol oynayan elmi-texniki tərəqqi həm də sosioloji xarakter daşıyır, çünki milli və global miqyasda kütləvi ünsiyyətin təmin edilməsi əhalinin informasiya bərabərsizliyinin aradan qaldırılmasına, bilik və sosial

əhəmiyyətli informasiya məhsulu ilə tamaşaçıların böyük auditoriyasına sahib olmağa imkan verir.

Informasiya cəmiyyətində insan-cəmiyyət münasibətlərinin tənzimlənməsi prioritet məsələlərdən biridir. Cəmiyyət informasiyalaşır. Televiziya gün ərzində saysız-hesabsız informasiya ötürməklə məşğuldur. Informasiya seçimi isə azad auditoriyanın ixtiyarındadır. Televiziyanın istehsal etdiyi, ötürdüüyü informasiya yayılma sürətinə və auditoriyasının genişliyinə görə digər informasiya vasitələrindən əsaslı surətdə fərqlənir və böyük izləyici kütləsinin eyni anda, eyni məsələ ətrafında düşünməsini, diskusiyasını təmin etmək gücünə sahibdir. Bu baxımdan televiziya ilə cəmiyyətin sosial inkişafına xidmət edərək, onların məlumatlandırılması ilə bir yerdə həm də maariflənməsinə çalışmaq lazımdır [5].

Beləliklə, televiziya fəaliyyətinin rəqəmsal dövrdə texnoloji yeniliklər arasında səbəb-nəticə əlaqəsi yalnız istehsalat fəaliyyətində deyil, həm də sosial realıqda daha çox izlənilir. Sosial realıq dedikdə isə əsasən televiziya proqramlarının semantikasi və onların mədəni əhəmiyyəti, eləcə də geniş yayılmış və kollektiv şüur üzərində təsir göstərən ekran məhsulunun yaradıcılarının yaradıcılıq potensialı nəzərdə tutulur [2, s. 294; 4, s. 333].

İnternetin çox geniş yayılmasına baxmayaraq, ekran mədəniyyətinə xas məhsulların yaradılması və yayılmasında qabaqcıl kütləvi kommunikasiya vasitəsi kimi televiziya çox mühüm rol oynayır. KİV-in, ilk növbədə TV-nin əhatə dairəsi, kütləvi xarakter daşması, müxtəlif sosial qrupların zəhmliyyətinə təsiri bu gün ictimaiyyətin diqqət mərkəzindədir. Bunun səbəbi isə yayılan informasiya məlumatının, xüsusilə ekran məhsulunun cəmiyyət həyatının bütün sahələrini əhatə etməsi və inteqrativ funksiya daşıyan informasiya məhsulunun sosial inkişafda mühüm rol oynamasıdır.

KİV-in effektivliyi insanların ehtiyacları, onların sosial-iqtisadi, mənəvi və siyasi tələbatlarının artması və bu tələbatların işıqlandırılması ilə əlaqədardır. Çünki informasiya tələbatı və auditoriyanın maraqları ifadələri bir-biri ilə sıx bağlıdır. Müasir auditoriya bütün ictimai əlaqələr sistemini əhatə etdiyindən kütləvi informasiya vasitələri tamaşaçıların ehtiyaclarını, maraqlarını, münasibətlərini və müvafiq xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır.

Vaxtilə ümumilli lider Heydər Əliyev də televiziya ekranlarında cəmiyyət həyatının bütün sahələrinin – elmin, mədəniyyətin nailiyyətlərinin təbliğinə, sosial-iqtisadi hadisələrdən xəbər tutmağa, siyasi həyatı daha yaxından izləməyə, ümumiyyətlə, televiziya ilə təbliğata çox böyük əhəmiyyət verirdi. Televiziya ilə xalqa çatdırılan informasiyanın əhəmiyyətini yüksək qiymətləndirən ulu öndər onun əhatə dairəsini və təsirliliyini qeyd edərək deyirdi: “Televiziya bütün informasiya orqanlarından ən kütləvisidir. İndi heç kəs öz həyatını televiziyasız təsəvvür edə bilməz. Yəqin ki, televiziyasız yaşamaq da olmaz. Televiziya Azərbaycan xalqının milli sərvətidir” [6].

Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti (AzTv) də fəaliyyətinin ilk addımlarını atdığı dövrlərdə də, ondan sonrakı 50 illik uzun bir mərhələdə də Heydər Əliyev ideyalarından bəhrələnməmiş və məhz bunun sayəsində cəmiyyət maraqlarını ən dolğun şəkildə əks etdirməyi bacarmışdır. Onun ideyalarından doğan bu yol sayəsində o dövrün telejurnalistləri, rejissorları,

operatorı və digər sənət sahibləri cəmiyyətin sosial tələb və maraqlarından çıxış edərək, informasiyanın həm elmi-kütləvi, həm də bədii-əyləncəli şəkildə təqdimatına nail olmuşlar.

Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyəti inkişafının hər bir mərhələsində sosial inkişafda çox böyük rol oynamış, cəmiyyət həyatının hər bir sahəsinə nüfuz edərək oradakı məsələlərin işıqlandırılmasına səbəb olmuşdur. Bunu Azərbaycan Milli Televiziyasının 40 illik yubileyi münasibətilə Azərbaycan Televiziya və Radio Verilişləri Qapalı Səhmdar Cəmiyyətinin və rabitə işçilərinin bir qrup nümayəndəsi ilə görüşdə çıxışı zamanı ulu öndər Heydər Əliyevin dediyi sözlər də təsdiqləyir: "Azərbaycan televiziyasının keçmiş də çox yüksək qiymətə layiqdir, ancaq gələcəkdə qarşıda duran vəzifələr bundan da əhəmiyyətlidir, vacibdir və bundan da şərafli olacaqdır. Ona görə də ümidvaram ki, siz bundan sonra da çalışacaqsınız. Əgər 35-40 il bu sənətdən, bu peşədən ayrılmamışsınızsa, bundan sonra da sizi ayırmaq mümkün olmayacaqdır. Siz bu işin həm müsbət cəhətlərindən istifadə etmişiniz, həm də ki, onun əzab-əziyyətinə dözmüsünüz. Güman edirəm, bundan sonra da, ola bilər, əzab-əziyyəti olsun, - dözməlisiniz, dözəcəksiniz, mən deməsəm də dözəcəksiniz, amma mən bunu sadəcə tövsiyə edirəm.

Güman edirəm, müstəqil dövlətimiz nə qədər çox inkişaf edəcəksə, televiziya-ımız, bütün informasiya orqanlarımız da daha yüksək səviyyələrə qalxacaq və siz öz sənətinizdən, əldə etdiyiniz nailiyyətlərinizdən, zəngin təcrübənizdən daha geniş istifadə etmək üçün imkanlar tapacaqsınız. Ona görə də arzu edirəm ki, bundan sonra daha fədakarlıqla çalışsınız və Azərbaycan televiziyasını daha da yüksəldəsiniz" [6].

Televiziya hər zaman milli dövlət quruculuğu prosesinin təbliğində, Azərbaycan həqiqətlərinin, xüsusən də hazırkı mərhələdə Ermənistanın təcavüzkar siyasəti ilə bağlı yaşadığı çətinliklərin və bunun nəticəsində qaçqınların yaşadığı ağır sosial-iqtisadi vəziyyətin obyektiv şəkildə işıqlandırılmasında, həmçinin beynəlxalq ictimaiyyətə çatdırılmasında da çox böyük rol oynamışdır. Bu baxımdan televiziyanın sosial inkişafda istər onun təbliği, istərsə də əsas təkanverici amili olaraq rolu böyükdür. Ona görə də mövcud bütün müsbət meyillərlə, Azərbaycan cəmiyyətində çox sürətlə gedən inkişaf prosesləri ilə bərabər, sosial məsələlərin televiziya kanallarında işıqlandırılmasının sistemli xarakter daşması çox mühüm amillərdəndir.

Cəmiyyətin informasiya və mədəni tələbatının təmin edilməsi, geniş xalq kütlələrinin maarifləndirilməsi, mənəvi-əxlaqi dəyərlərin, estetik baxışların, humanist duyğuların və incə zövqün formalaşdırılması, gənc nəslin vətənpərvərlik ruhunda tərbiyəsi kimi məsələlərin uğurla həllində mühüm rol oynayan televiziya mədəniyyətimizin ən yaxşı nümunələrini üzə çıxarmaqla bərabər, xalqımız və dövlətimizin dünyada tanınmasında da əsaslı vasitə kimi çıxış edir.

Milli adət-ənənələri, ictimai davranış normalarını, mənəvi dəyərləri formalaşdıran televiziya azərbaycançılığın əsas əlamətlərinin formalaşmasına da təsir göstərir. İnformasiya-kommunikasiya texnologiyalarının sürətli inkişafı, İnternetin getdikcə daha geniş əhatə dairəsinə sahib olmasına baxmayaraq, Azərbaycanda televiziya auditoriyası hələ də öz böyüklüyünü qoruyur və ölkə əhalisinin 80%-dən çoxu öz informasiya ehtiyaclarını məhz televiziya vasitəsilə ödəyirlər.

Ədəbiyyat

1. Alankuş S., Medya Ve Toplum, IPS İletişim Vakfı Yay. 2, İstanbul: 2005
2. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура, М.: 2000
3. Мамардашвили М. Сознание и цивилизация, СПб.: Азбука, Азбука-Аттикус, 2011
4. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии. - М.: Прогресс-Традиция, 2009
5. <http://www.gencqelemler.az/informasiya-cemiyetinin-formalasma-sında-televiziyanin-yeri-ve-rolu/>
6. <http://lib.aliyev-heritage.org/print.php?lang=az&page=9492789>

Summary

Television as the Main Factor in Enlightenment of Society in the Process of Social Development

The article describes the role of television in the life of the society in the process of cultural development. Despite the active use of the Internet, television still plays an important role as a means of mass communication. Depending on the width of the audience, television includes different interests. Especially, the meaning given by national leader Heydar Aliyev on television, as well as his valuable words about television, are emphasized.

Резюме

Телевидение в качестве основного фактора просвещения общества в процессе социального развития

В статье рассказывается о роли телевидения, о его влиянии на социальную жизнь общества. Несмотря на широкое распространение Интернета, телевидение по-прежнему играет важную роль в качестве средства массовой коммуникации. В зависимости от уровня аудитории телевидение включает в себя разные интересы. Особенно подчеркивается оценка телевидения национальным лидером Гейдаром Алиевым, который высоко ценил его роль в жизни общества и называл Азербайджанское телевидение национальным достоянием народа.